

Gravar på tomten

**- antikvarisk kontroll av gravar på fastighet
Rimbo-Söderby 1:10**

Arkeologisk förundersökning

RAÄ 18:1, Rimbo-Söderby 1:10, Rimbo socken,
Norrtälje kommun

Rapporter från Arkeologikonsult 2009.2297

Cecilia Lindblom

Sammanfattning

Sammanlagt 9 schakt i varierande storlek togs upp på undersökningsytan, vilkas sammanlagda yta uppgick till ca 130 m². Schakten varierade i längd mellan 3,5-10 m och var främst förlagda till den V delen av tomten. I tre schakt påträffades tidigare okända stensättningar/stensättningsliknande lämningar (nr 10, 11 & 12) och i ytterligare ett annat framkom två härdar (nr 14 & 15). Vid rensning av en av stenpackningarna (nr 11) hittades brända ben samt kolrik jord, vilket tolkas som ett brandlager som delvis dragits upp av rötter o.dyl. En större, tidigare okänd grav (nr 13) i den SV delen karterades in.

Inledning

Arkeologikonsult har av Länsstyrelsen i Stockholms län fått i uppdrag att genomföra en förundersökning i form av en antikvarisk kontroll inom fastighet Rimbo-Söderby 1:10, Rimbo socken, Norrtälje kommun. Anledningen till undersökningen är att markägaren planerar att bygga ny bostad samt ett garage.

Inom fastigheten finns idag en befintlig husgrund samt en jordkällare. Det nya bostadshuset kommer att placeras på den befintliga grunden men göras större till ytan, däremot kommer den gamla jordkällaren att rivas och tas bort. Byggnationen ligger delvis inom området för fornlämning Rimbo 18:1, vilken utgörs av ett gravfält. Vid en besiktning har Länsstyrelsen kunnat konstatera att fornlämningens inprickning i FMIS inte stämmer med den verkliga avgränsningen och att fler fornlämningar framkommit. Enligt länsstyrelsens förfrågningsunderlag är förundersökningens syfte att kontrollera om fast fornlämning framkommer där markägaren planerar att placera sitt garage (se fig. 1). Det huvudsakliga syftet är att undvika fornlämningen.

Fotokatalog finns sist i rapporten.

Utförande

Förundersökningen utfördes av en arkeolog under en dag. Markägaren och tillika beställaren Ulf Jansson i Rimbo har egen grävmaskinsentreprenad och tillhandahöll därför själv en grävmaskin och utförde grävarbetet. Maskinen är bandburen och väger ca 14 ton.

Initialt gjordes en besiktning av det berörda området, vilket även fotades. Därefter påbörjades arbetet med grävmaskin. Schakten grävdes ner till orörd markyta om inga anläggningar påträffades. I de fall ostörda, eller relativt ostörda, fornlämningar påträffades undersöktes dessa inte utan arbetet avbröts för konsultation med Länsstyrelsen. Schaktens storlek varierade i längd mellan 3,5 och 10 meter.

Inom den V delen av fastigheten bedömdes sannolikheten vara störst för att nya fornlämningar skulle komma att påträffas och här grävdes därför schakten så att större avbanade ytor öppnades upp. I övrigt lades sökschakten i direkt anslutning till den planerade bebyggelsens placering och invid den gamla källaren. Då gravar upptäcktes på den yta där ett garage var planlagt, bestämdes det vid telefonkonsultation med Länsstyrelsen (Sofia Andersson) att gravfältet, i den mån det gick, skulle avgränsas under fältarbetsdagen, i syfte att finna ytor som ej berördes av fornlämningen. Enstaka schakt kom därför att förläggas även på tomtens Ö del.

Synliga fornlämningar ovan mark utanför den tidigare utsträckningen av fornlämning Rimbo 18:1, påträffade anläggningar i schakten samt schaktbegränsningarna karterades in med en GPS som har nätverks-RTK vilket innebär en standardavvikelse på endast 0,02 meter.

Områdesbeskrivning

Gravfält RAÄ 18:1 utgörs, enligt FMIS, av ca 50 fornlämningar vilka utgörs av högar samt runda och rektangulära stensättningar. Gravfältet ligger på ca 20 meters höjd över havet på en skogsklädd bergs- och moränhöjd. Vid den inledande besiktningen på den berörda tomten upptäcktes att en större, rund stensättning på ytans V del nyligen fått tjäna som underlag för ett ris- och skräpbål, och en stor del av graven var därför brandskadad (se fig. 2). Detta har även påpekats av Länsstyrelsen vid ett tidigare besök på platsen. Graven ligger utanför och på gränsen för nuvarande gränsdragning för RAÄ 18:1. I tomtens N och Ö del finns rester efter en raserad mindre byggnad och en jordkällare och i detta område är marken tydligt söndergrävd och omblandad (se fig. 3). En stensatt väggkant går tvärs över ytan (se karta) och har kantat en delvis uppbyggd/terrasserad mindre väg upp till det äldre huset. På tomtens S del, och delvis inom gravfältsområdet, syns fortfarande en uppfartsväg för bil som gått i östvästlig riktning nära den S tomtgränsen nedifrån landsvägen och upp till huset (se fig. 4). Denna är sannolikt delvis förbättrad med jord/grusmassor, men ser inte ut att ha skadat gravfältet nämnvärt.

Resultat

Nedan följer en beskrivning av de enskilda schakten och de anläggningar som framkom i dessa.

Schaktbeskrivningar

Schakt 1, ca 1,65 x 6,20 m stort. Förlagt till området strax N om den nykarterade grav nr 13 och i utkanten av det höjdstråk varpå det registrerade gravfältet är beläget. Torv och lerhaltig, brun mylla med inslag av mindre stenar som ligger på ren håll. Schaktdjup ca 0,25-0,3 m. *Inga indikationer.*

Schakt 2, ca 1,65 x 3,8 m stort. Förlagt till området NV om det planlagda garaget och i utkanten av det höjdstråk varpå gravfältet är beläget. Torv och lerhaltig, brun mylla med inslag av mindre stenar. Ytan känns omrörd då en del mindre tegelbitar påträffades. Kommer ner på gulbrun orörd mark. Schaktdjup ca 0,20-0,25 m. *Inga indikationer.*

Schakt 3, ca 3,60 x 7,50 m stort. Förlagt till området strax N om det planlagda garaget och i utkanten av det höjdstråk varpå gravfältet är beläget. Torv och lerhaltig, brun mylla med inslag av mindre stenar, ca 0,1-0,15 m tjockt. En fin och tät stenpackning med stenar i storleken 0,1 – 0,3 m framkom i schaktet – möjligen en grav. Anläggningens egentliga storlek och funktion är något oklar och behöver utredas närmare vid en eventuell slutundersökning (se beskrivning nedan).

Schakt 4, ca 1,65 x 3,5 m stort. Förlagt till området mellan jordkällaren och den nya husgrunden. Omgrävt med påförda jord- och stenmassor, troligen i samband med byggandet av jordkällaren. Schaktdjup ca 0,6 m. *Inga indikationer.*

Schakt 5, ca 3,5 x 3,5 m stort. Förlagt till området strax S om jordkällaren och Ö om det planerade garaget. Torv och lerhaltig, brun mylla med inslag av mindre stenar, ca 0,1-0,5 m tjockt. En mindre stenpackning framkom i schaktets centrala del (se beskrivning under nedan).

Schakt 6, ca 7,30 x 8,60 m stort. Förlagt till området för det planerade garaget. I den V delen låg torv och brun, lerhaltig mylla direkt på ren håll och detta förhållande ser ut att gälla en större del av den V delen av den tomtedel som befinner sig utanför den äldre gravfältsbegränsningen och V om garaget. Schaktdjup i denna del ca 0,3-0,4 m. I schaktets Ö halva gick torv och mylla dock ner på en gulbrun orörd markyta och här framkom en skadad stensättning med brända ben samt en mindre stensamling som sannolikt hör till förstnämnda grav (se beskrivning nedan).

Schakt 7, ca 2,80 x 10,0 m stort. Större schakt förlagt till den utökade husgrunden. Schaktdjup ca 0,25-0,6 m (gradvis tunnare ju längre ner i backen/norrut man kommer). Torv och under det ställvis orörd myllig jord med sten och tegelbitar. Orörd markyta utgörs av gulbrun lerblandad morän. *Inga indikationer.*

Schakt 8, ca 1,60 x 4,25 m stort. Torv och lerhaltig, brun, myllig jord till ett djup av ca 0,4 m. Större markfast sten i schaktets mittdel. Delvis påfört material från husbygge. Orörd markyta utgörs av gulbrun lerblandad morän. *Inga indikationer.*

Schakt 9, ca 1,50 x 4,30 m stort. Torv och lerhaltig, brun, myllig jord till ett djup av ca 0,6 m. Ser ut att vara en del påförda och omrörda jordmassor som skapat en terrassliknande yta strax S om det gamla huset. Två svarta, sotiga härdar (nr 14 & 15) påträffades i schaktets botten (se beskrivning nedan). Orörd markyta utgörs av gulbrun lerblandad morän.

Anläggningsbeskrivningar

Stensättningsliknande lämning 10 i schakt 3:

Den N sidan av stenpackningen togs fram i sin helhet, men det är trots det osäkert vad dess funktion varit. Ett mindre parti i mittdelen har en rundad yttre begränsning mot N (se fig. 5) och är mycket gravlik. På bägge sidor om denna halvrunda packning fortsätter dock stenar i två nästintill raka yttre linjer mot N (se fig. 6 & 7). Maximalt ca 1,80 x 6,50 m stenpackning togs fram vid FU, men begränsningen mot S är oklar. Möjligen rör det sig om en sentida konstruktion i samband med brukandet av tomten, men särskilt den halvrunda, täta stenpackningen i mitten talar för att det kan röra sig om en grav. Ett alternativ är att man utnyttjat en befintlig gravkonstruktion vid ett senare tillfälle och byggt på denna på bägge sidor för att skapa en terrassliknande avgränsning. Bör undersökas vidare för att kunna konstatera alternativt utesluta att det är en grav.

Stensättning 11 i schakt 6:

Anläggningens yttre begränsning är delvis oklar då det var tydligt att den var störd av sentida aktiviteter i området, dock finns en halvrund form i den Ö delen som sannolikt är ursprunglig (se fig. 8). Graven kan utifrån dessa lämningar antas ha varit åtminstone ca 3 m i diameter. Den V sidan är klippt av en mindre väg/uppfart med stensatt kant (se schaktplan), vilken anlagts i samband med brukandet av den nu rivna fastigheten. Det är möjligt att delar av graven kvarstår under denna. På den V sidan av vägen/uppfarten framkom en mindre stensamling (se schaktplan), vilken dock var mer skramlig och oformlig. Denna tolkas som en

möjlig gravrest tillhörande ovan beskrivna stensättning. Strax Ö om vägen/uppfarten påträffades brända ben vid rensning mellan stenar i packningen (se markering i schaktplan samt fig. 8). Benen låg i en del av graven som redan vid avtorvningen syntes som ett mer gråsvart parti. Detta rör sig sannolikt om ett brandlager som färgat av sig och delvis kommit upp till ytan mellan stenarna. De ca 5-6 bitarna med bränt ben återdeponerades på platsen.

Stensättning 12 i schakt 5:

Ursprunglig form och storlek osäkra då stensättningen ser skadad ut. Stenarna låg relativt tätt och var i storlek ca 0,15-0,5 m. Den V sidan såg ut att ha en yttre begränsning, dock ingen kantkedja (se fig. 9). Framtagen stenpackning täcker en ca 1,85 x 2,25 m stor yta, men kan fortsätta mot S och SÖ där stenarna ligger lite skramligare.

Stensättning 13:

Rundad grav, ca 7,2x8,8 m stor. Uppbyggd av stora ca 0,2-0,6 m stora stenar. Ytskadad av en nyligen anlagd brasa uppe på graven (se fig. 2).

Härd 14 i schakt 9:

Svart, sotig rundoval anläggning med en del skärviga/skörbrända stenar synliga i ytan. Ca 0,8 m stor (se fig. 10).

Härd 15 i schakt 9:

Svart, sotig rundoval anläggning med en del skärviga/skörbrända stenar synliga i ytan. Ca 0,5 m stor (se fig. 10).

Rekommendation

Arkeologikonsult rekommenderar att det planerade garaget flyttas till området utanför gravfältets konstaterade begränsning. Om detta ej är möjligt, bör de framkomna lämningarna slutundersökas. Tomtens Ö del är utan indikation och det planerade bostadshuset bör kunna uppföras utan vidare antikvariska åtgärder.

Fotokatalog

Fig. 1. Planlagd garageyta sedd från N. Till vänster i bild anas början på jordkällaren. En hel del uppslängda stenar ligger intill denna (i fotots nederkant).

Fig. 2. Den brandskadade grav 13 i tomtens V del, sedd från N.

Fig. 3. Tomtens N och NÖ del med jordkällare, raserad husgrund och grusplan. Sett från NV.

Fig. 4. Östvästligt gående bilväg på tomtens S del, till det äldre, numera raserade huset, som delvis går genom gravfältet. Sett från Ö.

Fig. 5. Stensättningsliknande lämning nr 10 i områdets N del och strax N om det planerade garaget. Här syns den halvrunda stenpackningen tydligt. Sett från NV.

Fig. 6. Stensättningsliknande lämning nr 10 i områdets N del och strax N om det planerade garaget. Här syns en närmast rak linje med sten som utgår ifrån den halvrunda stenpackningen markerad till höger i bild. Mer sten finns S om linjen. Sett från N.

Fig. 7. Stensättningsliknande lämning nr 10 i områdets N del och strax N om det planerade garaget. Här syns en närmast rak linje med sten som utgår ifrån den halvrunda stenpackningen markerad till vänster i bild. Mer sten finns S om linjen. Sett från N.

Fig. 8. Grav 11 med den Ö halvrunda delen samt fyndplatsen för brända ben markerade med heldragen linje. Streckad linje markerar den mindre gångväg som anlagts på graven (se även schaktplan). I bakgrunden syns området med ren häll. Sett från SSÖ.

Fig. 9. Mindre stenpackning strax S om jordkällaren. Den halvrunda NV delen markerad. Sett från NV.

Fig. 10. Två härdar (14 & 15) i schakt 9. Sett från NV.

